

УДК 338.2:615

Н. С. Клунко,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємств
Ренійського інституту Дніпропетровського
університету економіки і права

М. В. Рета,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри «Бухгалтерський облік
та аналіз» Національного технічного
університету «ХПІ» (Харків)

ТРАНСФОРМАЦІЯ УМОВ ТА СПОСОБІВ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті обґрунтовано необхідність використання логістичного підходу до управління матеріальними потоками та організації діяльності фармацевтичних підприємств на міжнародному ринку, проаналізовано характерні риси аутсорсингу логістичних операцій і переваги, які може отримати фармацевтичне підприємство в разі його застосування порівняно із іншими компаніями. Автором виявлено особливості інноваційних процесів у фармацевтичній промисловості з точки зору їх вартості та результатів, проаналізовано тенденції у сфері злиттів і поглинань фармацевтичних підприємств.

Ключові слова: фармацевтичні підприємства, логістика, міжнародна діяльність, інноваційні процеси, злиття і поглинання.

Н. С. Клунко, М. В. Рета
ТРАНСФОРМАЦІЯ УСЛОВИЙ И
СПОСОБОВ ОРГАНИЗАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ
ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье обоснована необходимость использования логистического подхода к управлению материальными потоками и организации деятельности фармацевтических предприятий на международном рынке, проанализированы характерные черты аутсорсинга логистических операций и преимущества, которые может получить фармацевтическое предприятие при его применении по сравнению с другими компаниями. Раскрыты особенности инновационных процессов в фармацевтической промышленности с точки зрения их стоимости и результатов, проанализированы тенденции в сфере слияний и поглощений фармацевтических предприятий.

Ключевые слова: фармацевтические предприятия, логистика, международная деятельность, инновационные процессы, слияния и поглощения.

N. S. Klunko, M. V. Reta
TRANSFORMATION OF CONDITIONS AND
METHODS OF PHARMACEUTICAL
COMPANIES INTERNATIONAL BUSINESS
ORGANIZATION

The article substantiates the need for logistic approach to materials management and organization of pharmaceutical companies in the international market, the characteristics of outsourcing logistics operations and the benefits that has pharmaceutical company in its application compared with other companies are analyzed. There are the features of innovation in the pharmaceutical industry in terms of cost and performance at the article. The trends in mergers and acquisitions of pharmaceutical companies are analyzed.

Key words: pharmaceutical companies, logistics, international activities, innovation, mergers and acquisitions.

Постановка проблеми. Під впливом поглиблення міжнародного поділу праці, прискорення науково-технічного прогресу сучасна світова фармацевтична промисловість зазнає глибоких змін, які базуються на принципах інтенсифікації процесів глобалізації, інформатизації та регіоналізації світового господарства. Посилення міжнародної конкуренції, активізація зовнішньоекономічних операцій і зв'язків, тотальна інтернаціоналізація спонукають до формування нових підходів стосовно забезпечення сталого розвитку окремих підприємств та галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність питань зростання ефективності діяльності промислових підприємств шляхом удосконалення організаційних форм та підходів до управління зумовила інтерес до неї з боку вчених. Теоретичним і методологічним аспектам цієї

проблеми присвячені праці таких закордонних і вітчизняних учених, як М. Портер, П. Дойль, А. Дейян, Є. Діхтль, Х. Хершген, Р. Акофф, Г. Болт, В. М. Наумов, Н. І. Чухрай, О. В. Мороз, О. О. Костусев та ін.

Проблеми створення транскордонних стратегічних альянсів і механізмів функціонування таких партнерств досліджували А. Аріньо, Б. Гаррет, Р. Гулаті, Д. Даннінг, Ф. Каглін, Б. Когут, Б. Нотебоом, Дж. Хагедорн, К. Харріган та ін. Питання формування ефективних логістичних систем фармацевтичних підприємств в умовах глобалізації висвітлювали у своїх працях М. Дороніна, Л. Костюченко, Є. Крикавський, В. Смиричинський, Н. Чухрай та ін. Серед закордонних дослідників цього напрямку розвитку промисловості варто відзначити Д. Бауерсокса, Дж. Бушера, Д. Клосса та ін.

Попри значну кількість публікацій з означеної тематики не вирішено залишається проблема створення сприятливих умов для ефективної діяльності фармацевтичних підприємств, зокрема завдяки застосуванню логістичного підходу.

Метою статті є дослідження змін у зовнішньому середовищі вітчизняної фармацевтичної промисловості під впливом глобалізації, а також можливих варіантів пристосування до них шляхом організаційної перебудови виробничо-збутової діяльності підприємств.

Основні результати дослідження. Однією із провідних тенденцій у формуванні стратегій успішних фармацевтичних компаній світу є логістизація процесів відтворення, що особливо актуально для підприємств, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Міжнародний досвід засвідчує, що зниження на 1% витрат на логістику (управління потоками ресурсів) має такий самий вплив на ефективність, як і 10% зростання обсягів збуту продукції, на що необхідно зважати, здійснюючи диверсифікацію напрямів спрямування потоків фінансових ресурсів.

Міжнародний розподіл фармацевтичної продукції вимагає наявності певних фінансових, матеріальних, трудових та інших ресурсів. Тому на початковому етапі інтернаціоналізації каналів розподілу виробники зазвичай використовують проміжні ланки в ланцюгу створення вартості, що спрощує логістичну організацію діяльності. При цьому залучення посередників у каналах розподілу дає можливість виробнику отримати такі найбільш суттєві переваги: скорочення кількості контактів, економія на масштабі, зростання рівня еластичності поставок щодо величини партії, а також щодо умов оплати, скорочення термінів виконання замовлення, покращення рівня обслуговування.

Розширюючи ринки збуту завдяки виходу на міжнародний рівень, компанії у подальшому можуть створювати власну збутову мережу без використання торговельних посередників. Однак переважна більшість підприємств продовжує користуватися послугами логістичних організацій (транспортно-експедиторських компаній, митно-ліцензійних складів, вантажно-розподільчих центрів тощо) через великі затрати в разі здійснення фізичного розподілу самостійно.

Аутсорсинг окремих операцій або напрямів діяльності, у тому числі й логістики, відіграє важливу роль у розвитку сучасного промислового сектору. Прийняття компанією рішення щодо залучення третьої сторони, а не подальшого використання власних ресурсів, залежить від ряду факторів. Аутсорсинг здебільшого допомагає економити малим та середнім виробникам на розмірах своїх структур, а великим – зосередитися на ключових видах діяльності, та-

ких як виробництво і збут. У розвинутому логістичному середовищі, наприклад у Європейському Союзі, приблизно третина всіх логістичних послуг виконується законтрактованою третьою стороною (3PL-провайдерами), і їхня частка продовжує зростати. В Україні та інших країнах, що розвиваються, ця цифра становить менш як 10%, що свідчить про недостатній рівень розвитку логістичних провайдерів [1].

При розподілі фармацевтичних виробів на аутсорсинг віддають значну частку логістичних послуг, серед яких транспортування (внутрішнє – 81%, міжнародне 80%), складування – 74%, митне очищення – 68%, транспортно-експедиційні послуги тощо (табл. 1).

Діяльність фармацевтичних підприємств, яка не обмежується національними кордонами, передбачає формування механізму управління логістичними операціями міжнародних каналів розподілу, що включає планування, керування і контроль логістичних процесів, зокрема постачання, транспортування, складування та інші матеріальні й нематеріальні операції, здійснювані у процесі доведення готової продукції до споживача. Усі ці процеси повинні проходити за умов адекватного інформаційного забезпечення та руху фінансових потоків з урахуванням інтересів і вимог усіх учасників інтернаціоналізованого процесу розподілу.

Основною метою та критерієм результативності логістичної системи промислового підприємства є досягнення максимальної ефективності роботи всіх учасників процесу виробництва і розподілу продукції, що дозволяє максимізувати прибуток. Цю залежність можна представити у вигляді нижченаведеної функції (формула 1):

$$P = \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^M (P_{ij} Q_{ij} - C_{ij} Q_{ij}) \rightarrow \max, \quad (1)$$

де P_{ij} – ціна одиниці продукції, виготовленої i -м учасником у j -й операції; Q_{ij} – обсяг продукції, виготовленої i -м учасником у j -й операції; C_{ij} – витрати на одиницю продукції, виготовленої i -м учасником у j -й операції; N – кількість учасників; M – кількість операцій.

Окрім пошуку оптимальних структур управління логістичними потоками на фармацевтичному підприємстві з метою досягнення бажаного рівня прибутковості та закріплення на міжнародному ринку, надзвичайно важливого значення набуває здатність підприємства до інноваційної науково-дослідної роботи та перетворення інновацій на ринковий продукт, що вимагає чіткої координації процесів на всіх етапах життєвого циклу продукції.

Порівнюючи галузі промисловості за розмірами вкладень у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР), можна визначити, що абсолютним лідером є фармація, причому ця тенденція залишалася незмінною навіть у часи фінансово-економічної кризи, що підтверджують дані досліджень Європейської Комісії [3]. Річні витрати на НДДКР фармацевтичної галузі уявляють більшість, ніж в аерокосмічній та оборонній промисловості, у 3,75 раза більші, ніж у хімічній, у 2,5 раза більші, ніж вкладення у програмне забезпечення і комп'ютерні послуги промисловості (рис. 1).

Величезними в абсолютному грошовому вимірі є витрати на дослідження та розробки фармацевтичних підприємств у світі (рис. 2).

Водночас, значна частина витрат на дослідження і розробки виявляється безрезультатною, про що свідчить динаміка затвердження нових ліків. Кількість хімічних та біологічних об'єктів, які було запущено у виробництво, скоротилася до 151 в період 2006–2010 рр. порівняно із 211 десятма роками раніше.

Розвиток сучасної фармацевтичної промисловості значною мірою визначається зростанням очікувань споживачів і високою вартістю розробки нових продуктів. Враховуючи ризикованість та непередбачуваність ефективності

Таблиця 1

Використання аутсорсингу в каналах розподілу на ринку логістики для фармацевтичних товарів

Логістичні послуги, що передаються в аутсорсинг	Частка, %	
	у цілому	у сфері охорони здоров'я та пов'язаних галузей
Внутрішнє транспортування	83	81
Міжнародне транспортування	81	80
Складування	72	74
Митне очищення	65	68
Транспортно-експедиційні послуги	52	60
Консолідовані доставки	46	38
Логістика повернення (дефекти, ремонт)	38	36
Крос-докінг (процес приймання і відвантаження товарів через склад безпосередньо, без розміщення в зоні довготривалого зберігання. – Авт.)	38	25
Маркування, пакування	36	47
Консультації	17	18
Робота із замовленнями	15	21
Обслуговування покупців	12	21

Джерело: [2]

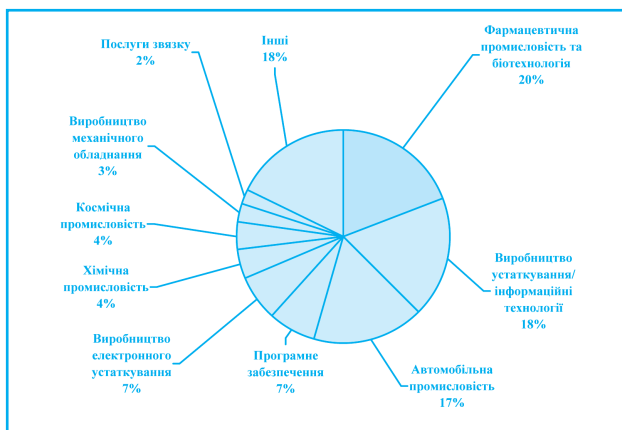

Рис. 1. Частка витрат на дослідження та розробки за секторами у світі, 2011 рік, %
Джерело: Побудовано за даними [4]

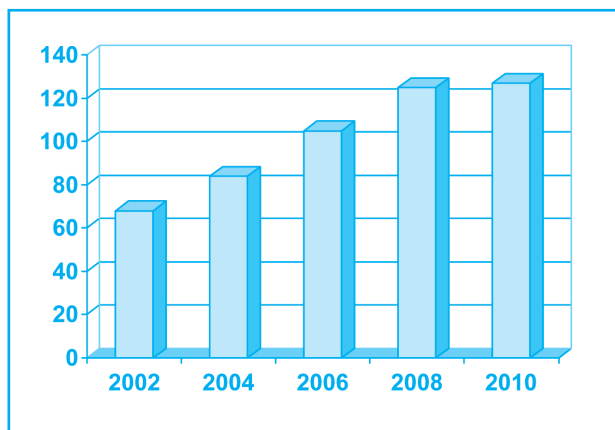

Рис. 2. Витрати на дослідження та розробки фармацевтичної промисловості у світі, млрд. дол. США
Джерело: [5]

капітальних вкладень у дослідження і розробки, природним є намагання компаній розподілити та знизити рівень ризиків шляхом входження в альянси або інноваційно-дослідні структури.

Уже стало традиційним, що політика злиттів і поглинань для фармацевтичних компаній є джерелом розширення ринків збуту, спрощення виробничого процесу, а також засобом вирішення незручностей, пов'язаних із закінченням терміну дії патентного захисту оригінальних препаратів. За даними дослідної компанії «Freshfields Bruckhaus Deringer», вартість злиттів та поглинань за 2011 рік становила близько \$224 млрд. Торік здійснено угод майже на \$40 млрд., або на 18% більше порівняно із 2010 р. У табл. 2 наведено найбільш важливі та «дорогі» угоди у фармацевтичній промисловості.

Щодо географічного розподілу активності операцій злиття і поглинань у фармацевтичній промисловості, США залишаються найбільш активною країною за кількістю та вартістю здійснених у фармацевтичному секторі M&A-угод, загальна сума яких у 2011 р. становила \$162,6 млрд. При цьому найвищу динаміку в подібних угодах демонструють країни з економікою, що розвивається. В операції із злиття та поглинання найбільш активно залучені фармацевтичні компанії, які знаходяться у Бразилії, Індії, Китаї, ПАР та Росії. За темпами злиття і поглинання протягом останніх п'яти років вони навіть випереджають зростання глобальної активності, що пояснюється підвищенням вартості ресурсів, а також науково-дослідних робіт у цій галузі промисловості.

Створення інноваційних продуктів у фармацевтичній промисловості є довготривалим та ризиковим процесом, який вимагає значних інвестицій на всіх етапах розвитку нового продукту. Наприклад, виходу на ринок одного інноваційного фармацевтичного продукту передують 12–13 років досліджень і розробок, а вартість розробки однієї хімічної або біологічної субстанції становить близько 1 млрд. євро. При цьому лише 1–2 із 10 тис. субстанцій, синтезованих у лабораторіях, успішно проходять усі стадії випробувань та виходять на фармацевтичний ринок у вигляді готових фармацевтичних препаратів [7].

Вартість розробки одного виду ліків у середньому сягає понад \$1,38 млрд. (у 1975 р. – \$138 млн.). Подорожчання цього процесу пояснюється збільшенням уваги до рівня якості, безпечності медикаментів, мінімізація

негативних ефектів для споживачів, що вимагає проведення численних дороговартісних тестувань та експериментів.

За прогнозами експертів, науково-дослідні роботи фармацевтичної промисловості в найближчому майбутньому будуть характеризуватися зменшенням доходів, оскільки дія більшості патентів закінчуватиметься. Такі проблеми, безумовно, вимагатимуть застосування нових моделей розробки і запровадження інновацій. Відкрите співробітництво й нові бізнес-моделі, як-от спільні підприємства між фармацевтичними компаніями та іншими організаціями, беззаперечно сприяють підвищенню продуктивності досліджень.

Конкурентоспроможність та інноваційна активність – невід'ємні поняття сьогоденного економічного розвитку. Відставання підприємств в інноваційній сфері від підприємств – лідерів фармацевтичного ринку світу не дозволяє їм забезпечити високий рівень конкурентоспроможності, а отже, і стійкого економічного розвитку.

Порівнюючи досвід вітчизняних та закордонних фармацевтичних підприємств, умов їхньої діяльності, розвитку високотехнологічних і наукоємних виробництв, можна виділити численні проблеми, які перешкоджають успішному розвитку фармацевтичної галузі України, а саме:

- недостатній рівень науково-технічного забезпечення фармацевтичного виробництва;
- неефективність контролю у сфері запобігання ввезенню та поширенню на території України фальсифікованих лікарських засобів;
- брак фінансових ресурсів для впровадження державних програм розвитку фармацевтичного ринку;
- незначна частка вітчизняних фармацевтичних підприємств, сертифікованих на відповідність європейським стандартам належного виробництва (GMP);

Таблиця 2
Найбільш дорогі операції злиття та поглинання у 2011 році на фармацевтичному ринку

Компанія – ініціатор операції злиття або поглинання	Компанія – бенефіціар операції злиття або поглинання	Вартість угоди злиття або поглинання, млрд. дол. США
Johnson&Johnson Inc. (США)	Synthes Inc. (Швейцарія)	21,3
Takeda Pharmaceutical Co. (Японія)	Nycomed (Швейцарія)	13,68
Gilead (США)	Pharmasset Inc. (США)	11
Teva Pharmaceutical Industries Ltd. (Ізраїль)	Cephalon Inc. (США)	6,8
Grifols S.A. (Іспанія)	Talecris Biotherapeutics Holdings Corp. (США)	3,4
Kohlberg Kravis Roberts & Co L.P. (США)	Capsugel (США), підрозділ компанії Pfizer Inc. (США)	2,38

Джерело: [6]

- неналежне фінансування модернізаційних заходів у фармацевтичній галузі;
- відсутність ефективного співробітництва між державою, бізнесом і наукою у сфері створення повних технологічних циклів виробництва фармацевтичної продукції в Україні шляхом формування інноваційних кластерів.

З огляду на необхідність реалізації інноваційного шляху розвитку промисловості, варто зазначити, що формування та ефективне використання інноваційного потенціалу вітчизняних фармацевтичних підприємств може бути успішним за умов державної підтримки і створення сприятливого інноваційного клімату, заохочення розвитку виробництв, заснованих на вітчизняних науково-технічних розробках, що в комплексі дозволить отримати конкурентні переваги українським виробникам у довгостроковій перспективі на світовому ринку.

Висновки. Найважливішими факторами, які забезпечують зростання ефективності фармацевтичного виробництва в сучасних умовах, можна вважати, по-перше, застосування у виробництві досягнень науково-технічного прогресу, а по-друге, постійне вдосконалення систем управління підприємством та організаційних форм для найбільш ефективного використання ресурсів і зменшення втрат. Адаптація підприємств до роботи на внутрішньому та зовнішньому ринках потребує дослідження інстру-

ментів і засобів підвищення конкурентоспроможності, що є перспективним напрямом подальших розвідок.

Література

1. Підтримка інтеграції України до Транс-Європейської Транспортової мережі ТЕМ-Т РК7. Міжгалузеві питання. Логістика : Заключний звіт 7.2. – 2010. – 50 с.
2. Third-Party Logistics – life sciences and healthcare industry findings [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.capgemini.com/insights-and-resources/>
3. European Commission. 2010. EC Joint Research Centre's 2010 Scoreboard presentation from 17/11/2010, slide 16.
4. European Commission, 2008 EU Industrial R&D Investment Scoreboard [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.iri.jrc.ec.europa.eu>
5. Evaluate Pharma 2010. «Pharma industry cutting its R&D cloth to more sustainable levels» in World Preview 2016.
6. Слияния и поглощения в 2011 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.apteka.ua>
7. The Pharmaceutical Industry in Figures, Key data, 2011 update. The European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.efpia.eu>

Стаття надійшла до редакції 11 серпня 2012 року

УДК 338.439

Л. О. Пашнюк,

кандидат економічних наук, асистент кафедри економіки підприємства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Проаналізовано сучасний стан харчової промисловості України та здійснено оцінку основних економічних показників діяльності галузі. Досліджено тенденції і визначено перспективи розвитку вітчизняного харчового виробництва.

Ключові слова: харчова промисловість, виробництво, експорт, інвестиції, інновації.

Л. О. Пашнюк

**ПИЩЕВАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ УКРАИНЫ:
СОСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ**

Проанализировано современное состояние пищевой промышленности Украины и проведена оценка основных экономических показателей деятельности отрасли. Исследованы тенденции и определены перспективы развития отечественного пищевого производства.

Ключевые слова: пищевая промышленность, производство, экспорт, инвестиции, инновации.

Постановка проблеми. Харчова промисловість завжди вважалася для України пріоритетною і стратегічно важливою галуззю, яка здатна забезпечити не тільки потреби внутрішнього ринку, а й вагоме місце держави в когорті світових країн – лідерів із виробництва продуктів харчування. Доступність харчових продуктів, їх якість та екологічність впливають на рівень продовольчої безпеки держави, виступають індикаторами її соціальної стабільності. З огляду на це необхідність аналізу проблем харчової промисловості й розробки практичних рекомендацій щодо їх подолання не викликає жодного сумніву.

Водночас, посилення процесів глобалізації та інтеграція України до світової спільноти, по-перше, зробили економіку нашої держави більш вразливою до зовнішніх загроз і, по-друге, висунули перед нею серйозні вимоги

L. O. Pashniuk

**FOOD INDUSTRY OF UKRAINE: STATE,
TENDENCIES AND PERSPECTIVES OF
DEVELOPMENT**

The modern state of food industry is analyzed and estimation of main economic indicators of industry is carried out. The trends are researched and perspectives of development of national food production are defined.

Key words: food industry, production, export, investments, innovations.

щодо забезпечення відповідного рівня її конкурентоспроможності. Це, зокрема, стосується й харчової промисловості. Відповідність світовим стандартам може бути досягнута тільки за умови переходу галузі на інноваційну модель розвитку та активного впровадження сучасних технологій харчового виробництва. Відтак питання щодо підвищення ефективності функціонування вітчизняних харчових підприємств, виявлення загроз і потенційних можливостей зростання галузі, а також покращання рівня якості та конкурентоспроможності вітчизняних продуктів харчування набувають неабиякої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що пошук шляхів ефективного розвитку харчової промисловості України, усунення негативних тенденцій її функціонування турбують низку провідних вітчизняних